

DOKUMENTACIJA

Neki statistički pokazatelji o civilnom društvu u Hrvatskoj

Službena statistika u Hrvatskoj u redovitim publikacijama ne prati relevantne podatke koji se odnose na organizacije civilnog društva (udruge, zaklade i fundacije, privatne neprofitne ustanove). Izvor podataka za ovo područje razvoja ponajviše ovisi o evidencijama koje se vode u pojedinim ministarstvima ili državnim tijelima. Dio podatka rezultat je malobrojnih empirijskih istraživanja civilnog društva u Hrvatskoj.

Prvi podaci o razvoju civilnog društva u Hrvatskoj tijekom 1990-ih odnosili su se na broj novosnovanih udruga (tablica 1.). To je stanje do donošenja Zakona o udruzama (NN, 106/97) kada se pojmovi društvene organizacije i udruženja građana zamjenjuju

starim hrvatskim pojmom udruga. Relativno liberalniji politički sustav u Hrvatskoj, u odnosu na druge komunističke zemlje, u doba socijalizma dopuštao je osnivanje društvenih organizacija i udruženja građana (Zakon o društvenim organizacijama i udruženjima građana). Tako je 1985. godine bilo registrirano 10 844 društvenih organizacija i 547 udruženja građana. Temeljem spomenutog zakona sve su društvene organizacije i udruženja građana preregistrirana; početkom 1998. godine u Hrvatskoj je bilo registrirano oko 20 000 udruga. Početkom 2004. u Hrvatskoj je bilo registrirano 24 940 udruga, odnosno 5,62 na 1 000 stanovnika.

Tablica 1.
Broj novoosnovanih društvenih organizacija i udruženja građana od 1991. do 1997. godine

Godina	Društvena organizacija	Udruženje građana	Ukupno
1991.	591	62	653
1992.	611	256	867
1993.	415	509	924
1994.	292	923	1 215
1995.	213	1 364	1 577
1996.	103	1 556	1 659
1997.	50	1 263	1 313

Izvor: Državni zavod za statistiku RH, posebna obrada.

Temeljem evidencije koju vodi Središnji državni ured za upravu Vlade RH (www.uprava.hr) početkom mjeseca svibnja 2006. u Hrvatskoj je bilo registrirano 29 535 udruga, što iznosi 6,65 na 1 000 stanovnika.

Središnji ured za državnu upravu razvrstava registrirane udruge po grupama

djelatnosti.¹ Iz tablice 2. vidljivo je da se najveći broj udruga nalazi u kategoriji športskih 10 581 i kulturnih udruga 3 863. Slična dominacija udruga nalazi se i u drugim tranzicijskim zemljama.

¹ Postoji i međunarodna klasifikacija neprofitnih organizacija (Bežovan, 2004.) koja se razlikuje od ovdje navedene. Šteta je da ovaj državni ured ne slijedi predloženu međunarodnu klasifikaciju kojom bi dobili usporedive podatke s drugim zemljama.

Tablica 2.
Pregled registra udruga prema glavnoj grupi i podgrupi djelatnosti

Glavna grupa djelatnosti	Podgrupa djelatnosti	Broj udruga
Duhovna		236
	Vjernačka	94
	Ostale duhovne djelatnosti	142
Ekološka		440
	Zaštita prirode	288
	Ostale ekološke djelatnosti	152
Etnička		279
	Okupljanje manjina	235
	Zaštita manjina	21
	Ostale etničke djelatnosti	23
Gospodarska		3 209
	Dioničarska	465
	Lovna i ribolovna	1 172
	Poljoprivredna	616
	Stočarska	78
	Strukovna	306
	Turistička	102
	Ostale gospodarske djelatnosti	470
Hobistička		516
	Sakupljačka	60
	Zoološka	299
	Ostale hobističke djelatnosti	157
Humanitarna		777
	Humanitarna bez suglasnosti Ministarstva rada i socijalne skrbi	113
	Humanitarna uz suglasnost Ministarstva rada i socijalne skrbi	203
	Ostale humanitarne djelatnosti	461
Informacijska		108
	Strukovna	42
	Ostale informacijske djelatnosti	66
Kulturna		3 863
	Balet	5
	Film i TV	46
	Glazbena	766
	Kazališna	103
	Kulturno-umjetnička društva	1 029
	Likovna	196
	Literarna	66
	Plesna	228
	Strukovna	23
	Ostale kulturne djelatnosti	1 401
Nacionalna		403
	Dijaspora	20
	Zavičajna	283
	Ostale nacionalne djelatnosti	100
Okupljanje i zaštita djece, mladeži i obitelji		688
	Okupljanje i zaštita djece	201
	Okupljanje i zaštita mladeži	190
	Okupljanje izviđača	70
	Okupljanje mladeži	153
	Zaštita obitelji	25
	Ostala zaštita djece i mladeži	49
Okupljanje i zaštita žena		351
	Okupljanje žena	293
	Zaštita žena	26

	Strukovna	1
	Ostale djelatnosti okupljanja i zaštite žena	31
Prosvjetna		368
	Okupljanje studenata	151
	Strukovna	111
	Ostale prosvjetne djelatnosti	106
Socijalna		1 124
	Psihosocijalna	67
	Sindikalna	7
	Strukovna	44
	Sudionici NOR-a	43
	Umirovljenici	390
	Okupljanje i zaštita hendikepiranih i invalidnih osoba	303
	Ostale socijalne djelatnosti	270
Športska		10 581
	Borilački športovi	944
	Konjički šport	0
	Športovi na tlu	7 007
	Športovi na vodi	1 338
	Športovi u zraku	117
	Športske djelatnosti invalida	52
	Strukovna	135
	Ostale športske djelatnosti	988
Tehnička		2 891
	Auto-moto društvo	153
	Informatička	292
	Inovatorska	77
	Modelarska	47
	Radio-amaterska	134
	Vatrogasna	1 745
	Strukovna	194
	Ostale tehničke djelatnosti	249
Udruge Domovinskog rata		726
	Stradalnici	246
	Sudionici	336
	Ostale udruge Domovinskog rata	144
Zaštita prava		323
	Autorska prava	4
	Imovinska prava	75
	Ljudska prava	111
	Zaštita ostalih prava	133
Zdravstvena		796
	Ovisnosti	216
	Preventivna	130
	Strukovna	190
	Ostale zdravstvene djelatnosti	260
Znanstvena		359
	Društvena i humanistička	93
	Prirodna	39
	Tehnička	19
	Strukovna	155
	Ostale znanstvene djelatnosti	53
Ostale djelatnosti		1 490
	Strukovna	136
	Ostale djelatnosti	1 354

Izvor: www.uprava.hr

Tablica 3.

Broj udruga u Hrvatskoj po županijama, na 1 000 stanovnika, udio visokoobrazovanih i udio gradskog stanovništva

Županija	Broj udruga	Udio u ukupnom broju udruga	Broj stanovnika	Broj udruga na 1 000 stanovnika	Udio visokoobrazovanih, stariji od 15 godina	Udio gradskog stanovništva, %
Bjelovarsko-bilogorska	906	3,32	131 343	6,9	6,6	36,0
Brodsko-posavska	875	3,21	172 993	5,1	6,9	44,1
Dubrovačko-neretvanska	997	3,66	121 871	8,2	13,9	58,7
Grad Zagreb	5 606	20,56	770 058	7,3	22,5	94,5
Istarska	1 461	5,36	205 717	7,1	12,5	59,4
Karlovačka	855	3,14	140 125	6,1	8,6	49,3
Koprivničko-križevačka	871	3,20	123 736	7,0	7,0	34,5
Krapinsko-zagorska	752	2,76	142 006	5,3	5,8	16,8
Ličko-senjska	338	1,24	52 221	6,4	7,1	40,2
Međimurska	791	2,90	116 225	6,8	6,5	22,6
Osječko-baranjska	2 045	7,50	326 446	6,2	9,1	48,1
Požeško-slavonska	496	1,82	84 562	5,9	6,7	42,9
Primorsko-goranska	2 225	8,16	304 410	7,3	15,2	65,2
Sisačko-moslavačka	1 149	4,21	183 531	6,2	7,6	46,5
Splitsko-dalmatinska	2 264	8,31	456 967	5,0	13,4	70,1
Šibensko-kninska	680	2,49	112 070	6,1	9,4	54,3
Varaždinska	1 005	3,69	183 730	5,5	8,4	31,6
Virovitičko-podravska	574	2,11	92 381	6,2	5,7	32,9
Vukovarsko-srijemska	974	3,57	197 838	4,9	6,6	43,2
Zadarska	786	2,88	158 936	5,0	10,6	53,6
Zagrebačka	1 610	5,91	304 186	5,2	7,8	31,4
Ukupno	27 260	100,00	4 437 460	6,1	11,9	100

Izvor: Središnji državni ured za upravu Vlade RH i Statistički ljetopis RH 2004., Državni zavod za statistiku.

Dakle, na 100 000 stanovnika dolazi oko 630 OCD. Broj udruga na 1 000 stanovnika po pojedinim županijama varira od 8,3 u Dubrovačko-neretvanskoj do 4,9 u Vukovarsko-srijemskoj. Važno je napomenuti da se u okolini četiri velika grada u

zemlji nalazi 50,4% registriranih udruga. Postoji statistički značajna pozitivna povezanost visokoobrazovanih s brojem udruga po županijama (Bežovan, Zrinščak, Vugec, 2005.).

Tablica 4.
Pregled registriranih udruga po većim gradovima

Veći gradovi	Broj registriranih udruga
Zagreb	6 241
Split	1 142
Rijeka	1 127
Osijek	798
Varaždin	521
Pula	505
Zadar	407
Vukovar	407
Karlovac	436
Slavonski Brod	383
Sisak	337
Dubrovnik	334
Šibenik	324
Čakovec	289
Bjelovar	285
Koprivnica	247
Požega	215
Velika Gorica	176
Virovitica	149
Gospić	93
Zaprešić	89
Krapina	87
Ukupno	13 567

Udruge kao izraz slobode udruživanja građana u Hrvatskoj su urbani fenomen. U 22 najveća grada u Hrvatskoj registrirano je 13 567 udruga, a od toga ih je 46% registrirano u Zagrebu.

Posebno područje djelovanja je prikupljanje i raspodjela humanitarne pomoći, što je dugo vremena bilo regulirano Zakonom o humanitarnoj pomoći iz 1992. godine (NN, 83/92). Taj je zakon zamijenjen Zakonom o humanitarnoj pomoći koji je donesen 2003. godine (NN, 96/03). Pri Ministarstvu rada i socijalne skrbi početkom 2001. godine registrirana je 431 humanitarna organizacija od čega: 284 (66%) domaćih udruga, 37 (8%) stranih udruga, 77 (18%) vjerskih zajednica, te 33 (8%) drugih domaćih pravnih osoba - zaklada, ustanova i trgovačkih društava. Iz tablice 2. je vidljivo da samo 203 humanitarne organizacije djeluju uz

suglasnost resornog ministarstva, a takvima se prepoznaje 777 udruga.

Tablica 5.
Ukupan broj stranih udruga u Hrvatskoj po područjima djelovanja

Glavna grupa djelatnosti	Broj udruga
Duhovna	3
Ekološka	1
Etnička	0
Gospodarska	7
Hobistička	0
Humanitarna	34
Informacijska	1
Kulturna	9
Nacionalna	2
Okupljanje i zaštita djece, mladeži i obitelji	2
Okupljanje i zaštita žena	1
Osnivanje misija	1
Prosvjetna	5
Socijalna	20
Športska	4
Tehnička	0
Udruge Domovinskog rata	0
Vjernička	10
Ostale vjerničke	1
Vjersko obrazovanje adolescenata	2
Zaštita prava	3
Zaštita životinja	1
Zdravstvena	4
Znanstvena	1
Ostale djelatnosti	8
UKUPNO	120

Prema Zakonu o udrugama (NN, 88/01; 11/02), članak 8., strana je udruga ona udruga ili drugi organizacijski oblik udruživanja osnovan bez namjere stjecanja dobiti, a valjano je osnovan na temelju pravnog porijekla strane države. Udruge s humanitarnim, socijalnim i vjerskim ciljevima čine većinu ovih udruga.

U Hrvatskoj ne postoje sustavne informacije po područjima djelovanja o privatnim neprofitnim ustanovama koje pružaju različite oblike javnih usluga u zdravstvu,

školstvu i socijalnoj skrbi. Početkom 2003. godine u Hrvatskoj je djelovalo 78 socijalnih ustanova u kojima je država subvencionirala 576 korisnika.

Važan pokazatelj razvoja civilnog društva u Hrvatskoj su sredstva kojima država podupire razvoj ovih organizacija. Nažalost

ne postoje objedinjene informacije na razini države koliko se sredstava iz državnog proračuna daje za ove svrhe. Pojedina ministarstva imaju svoje programe financiranja za koje raspisuju posebne natječaje ili se čak programi rada nekih udruga financiraju bez natječaja.

Tablica 6.

Dotacije iz državnog proračuna za financirane organizacija civilnog društva od 1999. do 2003. godine putem Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske

Godina	Broj financiranih programa/ projekata	Dotacije iz državnog proračuna
1999.	276	28 316 522,47 kuna
2000.	348	20 545 740,86 kuna
2001.	481	22 188 893,00 kuna
2002.	450	17 188 893,00 kuna
2003.	442	17 088 893,00 kuna
1999.-2003.	1 997	105 328 942,33 kuna

Kao što je vidljivo iz ove tablice povećava se broj financiranih programa i projekata, a smanjuje se ukupni iznos sredstava. S početkom 2004. godine za ove svrhe sredstva se dodjeljuju putem Nacionalne

zaklade za razvoj civilnog društva. Rebalansom proračuna u 2005. godini smanjen je dio sredstava predviđen za financiranje programa razvoja civilnog društva.

Tablica 7.

Programska područja, broj potpora i iznosi potpora dodijeljenih putem Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva u 2004. godini

Programska područja	Broj potpora	Iznos potpore
Istraživanja	6	704 300,00
Naš doprinos zajednici	35	484 509,95
Od ideje do razvoja	5	437 320,00
Zajedno za bolje	18	1 480 437,00
Demokratizacija i razvoj civilnoga društva-projekti	20	397 306,62
Demokratizacija i razvoj civilnoga društva-programi	13	991 553,27
Institucionalne potpore	30	5 500 000,00
Programsko povezivanje organizacija civilnog društva u Hrvatskoj	6	1 791 856,00
Sufinanciranje sudjelovanja na međunarodnim skupovima	11	43 460,57
UKUPNO	144	11 830 743,41

Izvor: Izvještaj Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva 2004.

Tablica 8.

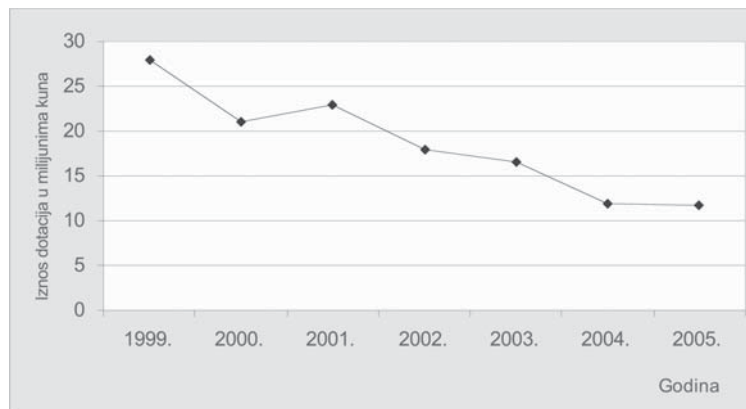
Programska područja, broj potpora i iznosi potpora dodijeljenih putem Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva u 2005. godini

Programska područja	Broj potpora	Iznos potpore
Naš doprinos zajednici	70	956 790,98
Zajedno za bolje	23	2 041 858,56
Demokratizacija i razvoj civilnoga društva	39	3 404 218,41
Institucionalne potpore	30	5 114 920,82
Sufinanciranje sudjelovanja na međunarodnim skupovima	28	156 275,96
Sufinanciranje sudjelovanja inozemnih stručnjaka u Hrvatskoj	6	36 612,99
UKUPNO	196	11 710 677,72

Izvor: Izvještaj Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva 2005.

Grafikon 1.

Izdaci za programe razvoja civilnog društva u Hrvatskoj financirani preko Ureda za udruge i Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva 1999.-2005. godine

Opadanje sredstva za programe civilnog društva kroz programe poznatih javnih tijela ilustrativno pokazuje grafikon 1.

Županije, gradovi i općine izdvajaju znatna sredstva kojima podupiru rad organizacija civilnog društva. Podaci o ovim davanjima u Gradu Zagrebu odnose se na socijalne i zdravstvene programe.

Sredstva iz proračuna Grada Zagreba za 2004. godinu u iznosu 18 milijuna kuna

- programi promicanja zdravlja i prevencije bolesti - s 4,5 milijuna kuna sufinancirana su 62 projekta ili programa;
- programi i projekti socijalnog značenja i prevencije - s 10 milijuna kuna sufinancirano je nešto manje od 200 projekata ili programa;

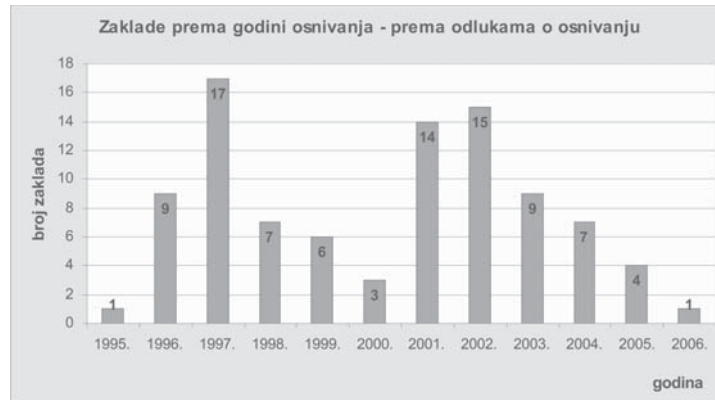
- programi socijalnog značenja za branitelje Domovinskog rata – s 3,5 milijuna kuna sufinancirana su 102 programa ili projekta.

Sredstva iz proračuna Grada Zagreba za 2005. godinu u iznosu 19 milijuna kuna

- programi promicanja zdravlja - 4,5 milijuna kuna;
- programi i projekti socijalnog značenja – 10 milijuna kuna;
- programi i projekti socijalnog značenja za branitelje - 4,5 milijuna kuna.

U Hrvatskoj su registrirane i 93 zaklade te 6 fundacija. K tome, sredinom svibnja 2006. 3 zaklade su bile u procesu registracije. U odnosu na druge srednjoeuropske tranzicijske zemlje u Hrvatskoj je osnovano relativno malo zaklada.

Grafikon 2.
Zaklade u Hrvatskoj prema godini osnivanja

Zakonom o osnivanju zaklada i fundacija (NN 36/55, 64/01) zaklade trebaju imati osnovnu imovinu (*endowment*) koja se namjenjuje u općekorisne i dobrotvorne svrhe. Imovina zaklade se ne smije umanjivati i treba biti dostatna za trajno ispunjavanje svrhe zaklade. Osnovnu imovinu može činiti novac i nekretnine.

Podaci iz grafikona 3. govore da većina Hrvatskih zaklada ima malu osnovnu imovinu. Čak 68% zaklada ima osnovnu imovinu do 100 000 kuna. Dakle, mali broj zaklada ima imovinu čijim se iskorištavanjem mogu ostvariti prihodi za financiranje programa rada zaklade. Očito je uglavnom riječ o zakladama koje prikupljaju sredstva za svoj rad (*fund raising foundation*).

Grafikon 3.
Osnovne imovine zaklada u Hrvatskoj

LITERATURA

- Bežovan, G. (2004.) *Civilno društvo*. Zagreb: Nakladni zavod Globus
- Bežovan, G., Zrinščak, S., Vuĝec, M. (2005.) *Civilno društvo u procesu stjecanja povjerenja u Hrvatskoj i izgradnje partnerstva s državom i drugim dionicima*. Zagreb: CERANEO.

Posjećeno 10.5.2006. na web stranicama Centra za razvoj neprofitnih organizacija:
http://www.ceraneo.hr/C_ICDH_0305.zip

Web stranice Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva: <http://www.civilnodrustvo.hr>

Web stranice Središnjeg državnog ureda za upravu: <http://www.uprava.hr>

Priredili: Gojko Bežovan i Marina Vuĝec